(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[२०२३] ३ एस. सी. आर ३९०

तामिळनाडू सरकार आणि इतर,इत्यादी

विरुद्ध

तामिळनाडू मक्कळनाळ पनियालारगळ आणि इतर,इत्यादी

(दिवाणी अपील क्र. १०५६३-१०५६९/२०१७) एप्रिल ११, २०२३

[न्यायमूर्ती अजय रस्तोगी आणि न्यायमूर्ती बेला एम. त्रिवेदी,]

सेवा कायदा पदनिर्मितीसाठीचे निर्देश-अनुज्ञेयाता निर्णय-न्यायालये पदनिर्मितीसाठी निर्देश देऊ शकत नाहीत-सध्याच्या प्रकरणात, प्रतिवादी सरकारी नोकरीत नव्हते किंवा नागरी पदावर नव्हते किंवा कोणत्याही सरकारी आस्थापनेत संवर्ग पदावर नियुक्त केले गेले नव्हते जेथे कलम ३०९ च्या तरतुदीनुसार केलेल्या वैधानिक नियमांद्वारे सेवेच्या शर्ती अधिशासित/अधिनियमित केल्या जातात-मंजूर पदांच्या अभावी, राज्याला पद निर्माण करण्यास आणि राज्याच्या सेवेत असलेल्या व्यक्तींना सामावून घेण्यास भाग पाडले जाऊ शकत नाही-म्हणून, पदांची निर्मिती करून प्रतिवादींना त्यांच्या पात्रतेच्या आधारे सामावून घेण्याचे उच्च न्यायालयाचे आक्षेपित निर्देश कायद्यात

कायम राहणारे नाहीत- वादग्रस्त निर्णय बाजूला सारला - महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा, २००५ -भारतीय संविधान-कलम ३०९

अपीलांना परवानगी देत, न्यायालयाने निर्णय दिला:

१.१ एकल न्यायाधीश आणि खंडन्यायपीठाने त्यांच्या आक्षेपित निकालांमध्ये या निष्कर्षाशी सहमती दर्शवली आहे की, ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी आदेश पारित करून थांबवण्यात आलेले असे कर्मचारी केवळ पुनर्नियुक्तीसाठीच पात्र नाहीत तर पद निर्मितीनंतर सेवेत नियमित होण्यासही पात्र आहेत.उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने जे निरीक्षण नोंदवले आहे ते कायद्याच्या दृष्टीने टिकणारे नाही. प्रतिवादी हे सरकारच्या नोकरीत नव्हते किंवा नागरी पद धारण केलेले नव्हते आणि कोणत्याही सरकारी आस्थापनेमध्ये संवर्ग पदावर नियुक्त केलेले नव्हते जेथे सेवेच्या अटी राज्यघटनेच्या कलम ३०९ च्या तरतुदीनुसार तयार केलेल्या वैधानिक नियमांद्वारे अधिशासित /अधिनियमित केल्या जातात. खरे तर, प्रतिवादींना एका योजनेमध्ये काम देण्यात आले होते आणि त्यांना मानधन देण्यात आले होते आणि या न्यायालयाला असे औचित्य मिळत नाही की महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा, २००५ च्या आदेशानुसार तामिळनाडू राज्यात ही योजना जोपर्यंत सुरू आहे, तोपर्यंत कायद्यातील उद्दिष्टांची पूर्तता करण्यासाठी सरकारने हाती घेतलेल्या संबंधित योजनांतर्गत काम करणाऱ्या अशा व्यक्तींना कामावरून काढून टाकण्याचे कोणतेही कारण दिसत नाही, जोपर्यंत ते नंतर सेवेत राहण्यासाठी अयोग्य असल्याचे आढळून येत नाही किंवा सेवानिवृत्तीचे वय गाठत नाहीत. **[परिच्छेद ४६,४९ आणि ५०] [४०६ - एफ; ४०७-इ -जी]**

१.२ असे कर्मचारी ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी दिलेला आदेश जर कायमस्वरूपी नसेल, तर ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी दिलेला आदेश संमत होण्यापूर्वी ज्या अटींवर त्यांना नियुक्त करण्यात आले होते, त्याच अटींवर त्यांना पुन्हा नियुक्त केले जाऊ शकते, या कारणास्तव ते पुन्हा सेवेत रुजू होण्यासाठी आणि नियमित करण्यासाठी पात्र नाहीत.दुसऱ्या शब्दांत, २१ मे २०१० रोजीच्या आदेशानुसार १ जून २०१० पासून ३१ मे २०१२ पर्यंत त्यांची नियुक्ती दोन वर्षांसाठी वाढवण्यात आली होती, त्यामुळे अशा व्यक्तींना ३१ मे २०१२ पर्यंत काम सुरू ठेवण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत होती. पुढील मुदतवाढ न मिळाल्याने, किमान त्यानंतर योजना पुढील मुदतवाढ मिळविण्यासाठी गुंतलेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या बाजूने कोणताही अधिकार निहित नव्हता.मंजूर झालेल्या पदाच्या अभावामुळे , राज्याला हे पद निर्माण करण्यास आणि राज्याच्या सेवेत असलेल्या व्यक्तींना सामावून घेण्यास भाग पाडले जाऊ शकत नाही. पदे तयार केल्यानंतर त्यांना पुन्हा बहाल करण्याचे आणि त्यांच्या पात्रतेच्या आधारे प्रतिवादींना सामावून घेण्याचे उच्च न्यायालयाचे निर्देश कायद्याने कायम राहणारे नाहीत आणि ते पूर्णपणे फेटाळणे जाण्यास पात्र आहेत. **[परिच्छेद ५१,५४ आणि ५७] [४०८-ए-सी; ४०९-डी; ४१०-डी]**

१.३ राज्य सरकारने ७ जून २०२२ रोजी सादर केलेल्या सध्याच्या धोरणानुसार ज्यांना राज्य सरकारने पुन्हा नियुक्त केलेले नाही अशा व्यक्तींना १ डिसेंबर २०११ ते ३१ मे २०१२ या कालावधीसाठी त्यांच्या मानधनाचा हक्क आहे, असे स्पष्टीकरण देण्यात आले आहे, हे स्पष्ट केले आहे की सरकारने ७ जून २०२२ रोजी सादर केलेल्या योजना जे

कर्मचारी रुजू झाले नाहीत, त्यांना ६ महिन्यांच्या कालावधीसाठी त्यांचे मानधन स्वीकारण्याचे नेहमीच स्वातंत्र्य आहे, परंतु सरकारने त्यांना यापूर्वीच मानधनाचा प्रस्ताव दिला असल्याने, त्यांना उक्त मुद्दल रकमेवर कोणतेही व्याज मिळण्याचा हक्क नाही. या न्यायालयाला कळवण्यात आले आहे की, त्या वेळी निश्चित केलेल्या एम. एन. पी. (मक्कलनाळ नाला पनिया लरगळ /ग्रामस्तरीय कामगार) च्या मानधनानुसार एकूण रक्कम रुपये - २५,८५१/- (१ डिसेंबर २०११ ते ३१ मे २०१२) आहे. जर अर्ज दाखल केला असेल तर राज्य सरकार किमान त्या व्यक्तीच्या बँक खात्यात पैसा पाठवू शकते. ७ जून २०२२ रोजी सरकारने अधिनियमाच्या उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी सादर केलेल्या योजनेनुसार सहभागी झालेल्या अशा व्यक्ती या योजनेशी सुसंगत राहतील आणि जोपर्यंत योजना अंमलात असलेला आहे तोपर्यंत त्यांना सुरू ठेवण्याची परवानगी दिली जाईल, हे स्पष्ट केले आहे. त्याच वेळी, ७ जून २०२२ रोजीच्या योजना सहभागी न झालेल्या अशा व्यक्तींना १ डिसेंबर २०११ ते ३१ मे २०१२ या दरम्यानच्या ६ महिन्यांच्या कालावधीसाठी एम. एन. पी. च्या मूळ रकमेपैकी रुपये ८५१/- रक्कम स्वीकारण्याचे स्वातंत्र्य आहे. असा अर्ज दाखल केल्यावर, अपीलकर्त्यांनी तीन महिन्यांच्या आत योग्य सत्यापननंतर आरटीजीएस किंवा इतर कोणत्याही माध्यमातून अशा एमएनपीकडे पैसा हस्तांतरित करावेत. आक्षेपार्ह निकाल बाजूला ठेवला जातो. **[परिच्छेद ५९,६० आणि ६२] [४११-सी-जी; ४१२-ए]**

मालती दास (निवृत्त) आता पी. बी. महिष्य आणि इतर विरुद्ध सुरेश आणि इतर **(२०१४) १३ एस. सी. सी. २४९: [२०१४] ३ एस. सी. आर. ६३७- उल्लेखनीय.**

निहाल सिंग आणि इतर विरुद्ध पंजाब राज्य आणि **इतर (२०१३) १४ एस. सी. सी. ६५: [२०१३] ११ एस. सी. आर. १ -लागू न करण्यायोग्य.**

विभागीय व्यवस्थापक अरवली गोल्फ क्लब आणि इतर विरुद्ध चंदर हास आणि इतर **(२००८) १ एस. सी. सी. ६८३: [२००७] १२ एस. सी. आर. १०८४**; महाराष्ट्र राज्य रस्ते वाहतूक महामंडळ आणि इतर विरुद्ध कॅस्ट्रोइब राज्य परिवहन कर्मचारी संघटना **(२००९) ८ एस. सी. सी. ५५६ [२००९] १३ एस. सी. आर. ९३७-यावर अवलंबून होते.**

गुजरात राज्य आणि इतर विरुद्ध आर. जे. पठाण आणि इतर **(२०२२) ५ एस. सी. सी. ३९४;** सचिव, कर्नाटक राज्य आणि इतर विरुद्ध उमादेवी (३) आणि इतर **(२००६) ४ एस. सी. सी. १: [२००६] ३ एस. सी. आर. ९५३-संदर्भित**.

निर्णयविधि संदर्भ

[२००६] ३ एस. सी. आर. ९५३	**संदर्भित**	**परिच्छेद २४**
[२०१३] ११ एस. सी. आर. १	**लागू न होणारा**	**परिच्छेद २४**
[२०१४] ३ एस. सी. आर. ६३७	**उल्लेखनीय**	**परिच्छेद २४**
[२००७] १२ एस. सी. आर. १०८४	**वर अवलंबून**	**परिच्छेद ४७**
[२००९] १३ एस. सी. आर. ९३७	**वर अवलंबून**	**परिच्छेद ४८**

दिवाणी अपील न्यायाधिकरणः दिवाणी अपील क्रमांक १०५६३-१०५६९/२०१७

डब्ल्यू. पी. क्रमांक १८१६३/२०१३, १८०४८/२०१४, डब्ल्यू. ए. क्रमांक ६९६/२०१२ चा डब्ल्यू. पी. क्रमांक ११९३७/२०१२ आणि डब्ल्यू. ए .६९७/२०१२ डब्ल्यू. पी. क्रमांक ११९३६ आणि २२९६९/२०१२ मधील मद्रास उच्च न्यायालयाच्या दिनांकित १९.०८.२०१४ च्या निकाल आणि आदेशावरून.

सोबत.

दिवाणी अपील क्रमांक .१०५७०/२०१७

अपीलकर्त्यांसाठी जयदीप गुप्ता, व्ही. कृष्णमूर्ती, वरिष्ठ अधिवक्ता, डी. कुमानन, शेख एफ. कालिया, दिव्या सिंग, विनोद खन्ना बी.,

प्रतिवादींसाठी - अधिवक्ता.पी. विल्सन, वरिष्ठ अधिवक्ता, सुरेशन पी., दीपक जोशी, भूपेंद्र सिंग, जोसेफ सेबॅस्टियन, आर. नेदुमारन, अपूर्व मल्होत्रा, सपना पिल्लई, ऐश्वर्या मिश्रा, अरुणिमा द्विवेदी, पी. सी. चंद्रशेखर, पिंकी पवार, आकाश पाठक, नरेश कुमार, एस. नंदकुमार, दीपिका नंदकुमार, आनंद मूर्ती राव, राजीव गुप्ता, मोहम्मद. निझामुद्दीन पाशा, शिवेंद्र पांडे, लझाफिर अहमद, ए. राजा राजन, सुभम कोठारी, प्रशांत पद्मनाभन, पदम प्रिया, अखिलेश्वर झा, काजल कुमारी, राजा सनूर पी., के. एस. सेल्वन, के. परी वेंधन, हरिप्रिया पद्मनाभन, रघुनाथ सेतुपती बी., प्रिया आर., इशिता चौधरी, परीक्षा, एस. साबरी बाला पांडियन, अविनाश कुमार.

न्यायमूर्ती रस्तोगी यांनी हा निकाल दिला.

१. उच्च न्यायालयाच्या खंड न्यायपीठाने दिनांक १९ ऑगस्ट २०१४ रोजी संविधानाच्या अनुच्छेद २२६ अन्वये आपल्या अधिकारक्षेत्रात आणि दिनांक २३ जानेवारी २०१२ रोजी विद्वान एकल न्यायाधीशाने दिलेल्या आदेशाची पुष्टी करून राज्य सरकारला 'ग्राम स्तरीय कामगार' या नावाने, ज्याला ' मक्कळ नाळ पनियालार्गळ ' (यापुढे 'एम. एन. पी.' म्हणून संबोधले जात आहे) किंवा इतर कोणत्याही नावाने पदे निर्माण करण्याचे, परंतु दिनांक ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी शासकीय आदेश (जी. ओ.) एम. क्रमांक ८६ जारी करण्याच्या तारखेस एम. एन. पी. च्या यादीत असलेल्या व्यक्तींना, प्रत्येक उमेदवाराकडे असलेल्या पात्रतेनुसार, वयाचा संदर्भ लक्षात न घेता, त्यांच्या मूळ, तालुका किंवा महसूल जिल्ह्यातील राज्य सरकारी शाळा, ग्राम पंचायत, नगर पंचायत, महानगरपालिका, जिल्हाधिकारी कार्यालय, ग्राम कार्यालये किंवा तमिळनाडू राज्यातील तमिळनाडू सरकारच्या इतर कोणत्याही सरकारी कार्यालये आणि उपक्रमांमध्ये कोणत्याही रिक्त पदासाठी सामावून घ्यावे असे निर्देश देणाऱ्या आक्षेपित न्यायनिर्णयावर तमिळनाडू राज्याने सदर अपिले दाखल केली आहेत. त्यात आणखी असे निर्देश देण्यात आले की, जर एम. एन. पी. पैकी कोणत्याही एका व्यक्तीला सामावून घेता आले नाही किंवा तो अपात्र असेल तर राज्य सरकारने दिनांक १ डिसेंबर २०११ ते ३१ मे २०१२ या कालावधीतील शेवटचा काढलेला पगार अदा करावा.

२. अभिलेखामधून संग्रहित केलेली आणि सध्याच्या हेतूसाठी प्रासंगिक असलेली या प्रकरणाची संक्षिप्त तथ्ये अशी आहेत की, तामिळनाडू सरकारने दिनांक २ सप्टेंबर १९८९ रोजी ग्रामीण विकास विभागामार्फत, सन १९८९-१९९० च्या अर्थसंकल्पीय भाषणात

ग्रामीण भागातील सुशिक्षित तरुणांना, ज्यांनी १० वी पूर्ण केली आहे, ग्राम पंचायतीच्या विविध कामांसाठी रोजगार उपलब्ध करून देणारी योजना सुरू केली, जी बेरोजगार तरुणांना सोपवली जाऊ शकते आणि ग्राम स्तरावर योजना राबवण्याचा आणि राज्यातील प्रत्येक ग्राम पंचायतींमध्ये गावपातळीवरील किमान दोन कामगारांना, एक पुरुष आणि एक महिला, नियुक्त करण्याचा निर्णय घेतला. अशा प्रकारे, राज्यभरात एकूण २५,२३४ कामगारांना रु. २००/ या मासिक मानधनावर नियुक्त केले जाणार होते आणि त्यात पुरुष आणि महिला कामगारांना स्वतंत्र जबाबदाऱ्या सोपविण्यात आल्या. बेरोजगार सुशिक्षित तरुणांची नियुक्ती करताना पारदर्शकता राखण्यासाठी स्थानिक पातळीवर ग्राम पंचायत स्तरावर पुरुष/महिला कामगारांची नियुक्ती करण्यासाठी सरकारने एक यंत्रणा देखील स्वीकारली आहे.

३. दिनांक २ सप्टेंबर १९८९ रोजीच्या धोरणानुसार राज्य सरकारने सुरू केलेल्या योजनेअंतर्गत व्यक्तींची नियुक्ती करण्यात आली होती, हे अभिलेखांवरून अभिव्यक्त (उघड)होते. नंतर, ग्रामीण स्तरावरील कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीसाठी एम. एन. पी. च्या नियुक्त्या वार्षिक ६ कोटी रुपये अतिरिक्त खर्च करण्याशिवाय कोणत्याही प्रकारे उपयुक्त नाहीत या कारणास्तव सरकारने दिनांक १३ जुलै १९९१ रोजी दिलेल्या आदेशाद्वारे ही योजना बरखास्त केली, आणि गट स्तरावर विस्तार अधिकाऱ्यांद्वारे संबंधित विविध विकासात्मक कामांची अंमलबजावणी करण्याचे सोडून दिले.

४. परिणामी, दिनांक २ सप्टेंबर १९८९ रोजी सरकारच्या धोरणात्मक निर्णयांनुसार एम. एन. पी. म्हणून काम करणाऱ्या व्यक्तींची सेवा समाप्त/ खंडित करण्यात आल्या.

५. पुन्हा, दिनांक २४ फेब्रुवारी १९९७ रोजी ग्रामीण विकास आणि पंचायत राज विभागाच्या (यापुढे "विभाग" म्हणून संदर्भित) शासकीय आदेशाद्वारे (जी.ओ.), सरकारने सन १९९६-१९९७ च्या अर्थसंकल्पात ग्रामीण मालमत्ता आणि ग्रंथालयांच्या देखभालीसाठी आणि गावांमध्ये प्रौढ साक्षरता कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीत मदत करण्यासाठी प्रत्येक ग्रामपंचायतीतील दोन एम. एन. पी. साठी (एक पुरुष आणि एक महिला) दरमहा 'रु. ५००/-' च्या मानधनावर, दिनांक २ सप्टेंबर १९८९ च्या परिपत्रकानुसार पूर्वी सादर केलेल्या अटी आणि शर्तींवर २५,००० तरुणांना रोजगार देण्यासाठी ही योजना पुनर्स्थापित (पुनर्संचयित) केली होती.

६. शासनाचा धोरणात्मक निर्णय जो पूर्वी दिनांक २ सप्टेंबर १९८९ च्या आदेशाद्वारे सर्व व्यावहारिक हेतूंसाठी लागू करण्यात आला होता आणि नंतर २४ फेब्रुवारी १९९७ च्या शासन आदेशाद्वारे पुनर्स्थापित (पुनर्संचयित) करण्यात आला होता तो दिनांक १ जून २००१ रोजीच्या आदेशाद्वारे त्वरित प्रभावाने पुन्हा रद्द करण्यात आला. सरकारने पुन्हा एम. एन. पी. च्या सेवांचे पुनरुज्जीवन केले आणि जे लोक एम. एन. पी. म्हणून पुन्हा रुजू झाले आहेत, ते सेवेत नसल्यामुळे दिनांक १ जून २००१ ते ३१ मे २००६ पर्यंत कोणत्याही देयकास पात्र राहणार नाहीत, या स्पष्ट समजुतीसह दिनांक १२ जून २००६ रोजी दिलेल्या

आदेशाद्वारे प्रवास भत्ता म्हणून दरमहा 'रू. ५०/-' ची भर घालून दरमहा 'रु. ५००/-' वरून दरमहा 'रु. ७५०/-' पर्यंत मानधन वाढवले.

७. या वेळी, दिनांक १२ जून २००६ रोजीच्या आदेशाच्या अभिवृधद्यर्थ , विभागाने दिनांक ५ डिसेंबर २००६ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार, ग्राम पंचायतीत काम करणाऱ्या पंचायत सहाय्यक आणि अंशकालिक लिपिक म्हणून नियुक्त झालेल्यांची नियुक्ती करण्याची योजना आणली आणि दिनांक १ सप्टेंबर २००६ पासून ते वेतनमानात बदलले जातील. विभागाने दिनांक २७ नोव्हेंबर २००८ रोजी एक शासकीय आदेश (जी. ओ.) जारी केला ज्यामध्ये असे म्हटले आहे की सरकार अभिलेख लिपिक/कार्यालय सहाय्यक/रात्र पहारेकरी आणि एम. एन. पी. मधील समतुल्य पदांच्या संवर्गातील रिक्त पदांपैकी ५० टक्के पदे भरण्याचा विचार करेल. जिल्हाधिकाऱ्यांना उपलब्ध असलेल्या अंदाजे रिक्त पदे तयार करण्याचे निर्देश देण्यात आले जेणेकरून एम. एन. पी. ना शक्य तितक्या प्रमाणात सामावून घेता येईल.

८. हे अभिलेखांवर नोंदवले गेले आहे की, मध्यावधी काळात, सुमारे ६०० एम. एन. पी. चे तामीळनाडू राज्यात विविध ग्राम पंचायतींमध्ये कार्यालयीन सहाय्यक/रात्र पहारेकरी म्हणून समावेशन करण्यात आले होते. दिनांक २१ मे २०१० रोजी दिलेल्या आदेशानुसार, समावेशन प्रलंबित असताना विभागाने एम. एन. पी. ला दिनांक १ जून २०१० पासून ३१ मे २०१२ पर्यंत दोन वर्षे सुरू ठेवण्याचे निर्देश दिले.

९. त्यांचा कार्यकाळ संपुष्टात येण्यापूर्वी, ग्राम पंचायत स्तरावरील पंचायत एककांमध्ये सध्या एम. एन. पी. द्वारे हाताळल्या जाणाऱ्या कामांवर लक्ष ठेवण्यासाठी अतिरिक्त कर्मचारीवर्ग आहेत आणि त्यामुळे एम. एन. पी. चे पद बरखास्त करण्याचा निर्णय घेण्यात आला, ज्यामुळे अंदाजे ७३ कोटी रुपयांची बचत होईल, या आधारावर सरकारने दिनांक ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी एम. एन. पी. तात्काळ प्रभावाने बरखास्त करण्याचा आदेश जारी केला.

१०. सरकारने दिनांक ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार ही योजना रद्द करण्यात आली आणि परिणामी, जे एम. एन. पी. कार्यरत होते त्यांची सेवा खंडित/समाप्त करण्यात आली , सदरील आदेशाला एम. एन. पी. ने त्यांच्या संघटनांद्वारे संविधानाच्या अनुच्छेद २२६ अंतर्गत उच्च न्यायालयात रिट याचिका दाखल करून आव्हान दिले.

११. उच्च न्यायालयाच्या विद्वान एकल न्यायाधीशांनी दिनांक २३ जानेवारी २०१२ रोजी एका सामान्य आदेशाद्वारे रिट याचिका मंजूर केली आणि दिनांक ८ नोव्हेंबर २०११ रोजीचा आदेश रद्द करताना तामिळनाडू राज्याला एम. एन. पी. म्हणून काम केलेल्या संघटनांच्या सदस्यांना सेवेत पुनः स्थापित करण्याचे निर्देश दिले. विद्वान एकल न्यायाधीशाच्या आदेशाला अपीलकर्त्यांनी रिट अपीलमध्ये आव्हान दिले होते, जे दिनांक १९ ऑगस्ट २०१४ च्या निकालाद्वारे आक्षेपित आदेशांतर्गत खालील निर्देशांसह फेटाळण्यात आलेः

(i) एम. एन. पी. ला सामावून घेण्यासाठी तामिळनाडू किरकोळ मद्य विक्री (दुकाने आणि बार) नियम, २००३ च्या नियम १० (५) सह वाचन केलेल्या भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद ४७ अंतर्गत विचार केल्याप्रमाणे दारू पिण्याच्या दुष्परिणामांचा प्रचार करण्यासाठी एम. एन. पी. च्या नावाखाली किंवा इतर कोणत्याही नावाने पदे निर्माण करण्याचा विचार करण्याचे निर्देश राज्य सरकारला देण्यात आले आहेत.

(ii) कोणत्याही कारणास्तव हे शक्य नसल्यास, राज्य सरकार दिनांक ८.११.२०११ रोजी शासन आदेश (G.O.Ms) क्रमांक ८६ जारी करण्याच्या तारखेला एम. एन. पी (MNP) च्या यादीत असलेल्या व्यक्तींना सरकारी शाळा, ग्रामपंचायती, नगरपंचायती, नगरपालिका, महानगरपालिका, ग्राम कार्यालये, तालुका कार्यालये आणि जिल्हाधिकारी कार्यालये आणि संपूर्ण तामिळनाडू राज्यातील तामिळनाडू सरकारच्या इतर विविध सरकारी कार्यालये आणि उपक्रमांमधील रिक्त पदांपैकी कोणत्याही एका पदावर, किंवा २०१४-२०१५ च्या अर्थसंकल्पात सादर केलेल्या नवीन योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी तयार केल्या जाणाऱ्या कोणत्याही पदावर एम. एन. पी. च्या यादीत असलेल्या व्यक्तींना सामावून घेईल आणि प्रत्येक उमेदवाराकडे असलेल्या पात्रतेनुसार, त्यांच्या मूळ तालुका किंवा महसूली जिल्ह्यात वयाचा संदर्भ न घेता एम. एन. पी. नां सामावून घेईल.

(iii) उक्त प्रक्रिया ताबडतोब सुरू केली जाईल आणि दिनांक ३१.१०.२०१४ रोजी किंवा त्यापूर्वी पूर्ण केली जाईल.

(iv) जर एम. एन. पी. पैकी कोणत्याही एका व्यक्तीला, ज्यांना वर नमूद केल्याप्रमाणे जरी ते सामावून घेण्यास पात्र असले, तरी उक्त कालावधीत सामावून घेता आले नाही, तर राज्य सरकार त्यांना दिनांक १. ११. २०१४ च्या तारखेपासून रिक्त किंवा नव्याने तयार केलेल्या कोणत्याही पदावर त्यांना सामावून घेईपर्यंत शेवटचा काढलेला पगार देईल जो त्यांना शेवटचा मिळाला आहे.

१२. त्याच वेळी, परिच्छेद ३३ मध्ये निर्देशित केल्यानुसार दिनांक ८ नोव्हेंबर २०११ रोजीचा आदेश पारित करताना राज्य सरकारची कृती स्वयमेव असद्भावनापूर्ण होती, असा विद्वत्तापूर्ण एकल न्यायाधीशांनी नोंदवलेला निष्कर्ष अन्यायकारक असल्याचे मानले गेले आणि तो या न्यायालयासमोरच्या अपीलांचा आव्हानात्मक विषय बनला.

१३. सुनावणीच्या पहिल्या दिवशी जेव्हा हे प्रकरण सूचीबद्ध करण्यात आले, तेव्हा दिनांक २३ सप्टेंबर २०१४ रोजी सूचना जारी करताना, दिनांक १९ ऑगस्ट २०१४ रोजीच्या निकालाला आणि आदेशाच्या अंमलबजावणीला या न्यायालयाने स्थगिती दिली.

१४. या न्यायालयाच्या असे निदर्शनास आणून देण्यात आले आहे की, राज्य सरकारने ७ जून २०२२ रोजी महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत सुशिक्षित बेरोजगार तरुणांना रोजगार देण्यासाठी योजना सुरू केली आहे, ज्यामध्ये एका पंचायतीसाठी एका व्यक्तीला काही अटींवर किंवा सरकारने दिनांक ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार दरमहा रु.७५००/- च्या मासिक वेतनावर एमएनपी म्हणून

काम करताना सेवा खंडित केलेल्या अशा बेरोजगार तरुणांना प्राधान्याने रोजगार उपलब्ध करून देणे.

१५. दिनांक ८ नोव्हेंबर २०११ च्या आदेशानुसार बंद करण्यात आलेल्या आणि अन्यथा पात्रतेच्या अटींची पूर्तता करणाऱ्या बहुतांश व्यक्ती दिनांक ७ जून २०२२ रोजी सरकारने सुरू केलेल्या योजनेत सामील झाल्या आहेत, अशी माहिती या न्यायालयाला देण्यात आली आहे. एकूण १३,५०० एम. एन. पी. पैकी बहुतांश एम. एन. पी. हे योजनेत सामील झाले आहेत आणि या न्यायालयाने संधी दिल्यानंतरही ४८९ एम. एन. पी. ने नवीन धोरण निवडले नाही.

१६. अपीलकर्त्यांचे विद्वान वकिल असे सादर करतात की पदांची निर्मिती आणि समाप्ती हा सरकारी धोरणाचा विषय आहे, ज्याचा वापर नेहमीच अंतर्गत प्रशासनाच्या हितासाठी आणि आवश्यकतेसाठी केला जाऊ शकतो आणि सरकारने एखादे पद निर्माण करताना प्रामाणिकपणे काम केले की पद निर्माण करण्यास नकार दिला किंवा त्याचा निर्णय दुर्भावाने (कायदेशीर किंवा तथ्यात्मक) ग्रस्त आहे की नाही हे ठरवण्यासाठी तुटपुंज्या सामग्रीचा सामना करताना न्यायालय सर्वात कमी सक्षम असेल आणि जोपर्यंत पद रद्द करण्याचा निर्णय सद्भावनेने घेतला जातो, तोपर्यंत न्यायालयाच्या हस्तक्षेपाची हमी दिली जात नाही.

१७. पद रद्द करणे ही त्या व्यक्तीविरुद्ध वैयक्तिक शिक्षा नाही ज्याने सेवा बजावली आहे आणि तो एक कार्यकारी निर्णय आहे आणि राज्याविरुद्ध त्याच्या सरकारी, सार्वजनिक

किंवा सार्वभौम कार्यात प्रतिष्टंभ सिद्धांत (एस्टॉपेल सिद्धांत) लागू होणार नाही आणि जिथे फसवणूक किंवा उघड अन्याय रोखण्यासाठी आवश्यक असेल तिथे अपवाद आहे.

१८. विद्वान वकील पुढे असे सादर करतात की, ज्या संवर्ग पदाच्या सेवेच्या शर्ती संविधानाच्या अनुच्छेद ३०९ च्या तरतुदीनुसार तयार केलेल्या सेवा नियमांनुसार नियंत्रित केल्या जातात, त्या पदाच्या विरोधात राज्य सरकारच्या आस्थापनेखाली केलेल्या या नियुक्त्या नाहीत. सध्याच्या नियुक्त्या केवळ ग्रामीण भागातील सुशिक्षित तरुणांना वेळोवेळी सुधारित मानधनावर ग्रामीण स्तरावर विविध कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीत एम. एन. पी (M.N.P) म्हणून काम करण्यासाठी रोजगार उपलब्ध करून देण्याच्या उद्देशाने करण्यात आल्या आहेत.

१९. जरी नियुक्त्या स्थानिक क्षेत्रात स्थापन केलेल्या समितीच्या माध्यमातून केल्या जातात, जेणेकरून नियुक्तीसाठी इच्छुक असलेल्या उमेदवारांची संख्या मोठी असेल, तरी नियुक्ती देण्यासाठी उमेदवारांची निवड करता येईल अशी काही यंत्रणा असणे आवश्यक आहे. अशा नियुक्त्यांचा, विविध राज्य/अधीनस्थ (दुय्यम) सेवांसाठी विहित केलेल्या भरती नियमांनुसार, राज्य सरकारने त्यांच्या नियमित आस्थापनांखाली केलेल्या नियुक्त्यांशी कोणताही संबंध नाही.

अशा प्रकारे, त्या व्यक्तीच्या बाजूने कोणताही अधिकार बहाल केला जाऊ शकत नव्हता /निहित केला जाऊ शकत नव्हता आणि याशिवाय, सरकारने ग्रामीण सुशिक्षित लोकांसाठी रोजगार योजना सुरू करून, पूर्वी केलेल्या नियुक्त्यांची पूर्तता करण्यासाठी

आणि दिनांक ८ नोव्हेंबर २०११ च्या आदेशाद्वारे त्या बंद केल्या गेल्यामुळे संपूर्ण योजनेचा आढावा घेतला आहे. सध्याच्या सरकारने दिनांक ७ जून २०२२ रोजी स्वेच्छेने योजना आणली, ज्यायोगे त्या काळात जवळजवळ एक दशकापासून एम. एन. पी. म्हणून ग्राम पंचायतीत काम करणे बंद केलेल्या बेरोजगार तरुणांना प्राधान्य दिले जाईल आणि महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा, २००५ (यापुढे 'कायदा २००५' म्हणून संदर्भित) अंतर्गत तयार केलेल्या केंद्र सरकारच्या योजनेअंतर्गत त्यांना रु. दरमहा ७५०० रुपये आणि राज्य शासनही स्वेच्छेने पुढे आले की त्यांची नियुक्ती पूर्वी बंद करण्यात आली होती, त्यामुळे ६ महिन्यांच्या कालावधीसाठी, म्हणजे दिनांक १ डिसेंबर २०११ ते ३१ मे २०१२ या कालावधीत, ज्या कर्मचाऱ्यांनी काम थांबवले आहे आणि ज्यांना सध्याच्या योजनेअंतर्गत पुन्हा नोकरी मिळवण्यात स्वारस्य नाही, ते प्रत्येक कर्मचारी नेहमी संबंधित कालावधीसाठी त्याचे ६ महिन्यांचे वेतन स्वीकारू शकतात.

२०. विद्वान वकिलांनी असे सादर केले की त्यांच्यापैकी बहुतांश लोकांना आतापर्यंत त्यांचे वेतन मिळाले आहे, आज निवडणूक लढवणाऱ्या अत्यल्प व्यक्तींनी एकतर पैसे जमा केलेले नाहीत किंवा त्यांनी सरकारला पैसे परत केले आहेत आणि असे सादर केले की ज्यांना वगळण्यात आले आहे आणि सरकारने दिनांक ७ जून २०२२ रोजी सादर केलेल्या सध्याच्या योजनेअंतर्गत आतापर्यंत त्यात ते सामील झाले नाहीत, जरी सादर केलेल्या कालमर्यादेनुसार, कोणतीही नवीन नियुक्ती (इंगेजमेंट) केली जाऊ शकत नाही परंतु यापूर्वी या न्यायालयाने जे लोक वेगळे झाले होते त्यांना योजनेत सामील होण्याची आणि सदस्य बनण्याची परवानगी दिली होती, आणि ज्यांना सामील व्हायचे आहे, त्यांना

दिनांक ७ जून २०२२ रोजी सादर केलेल्या योजनेच्या अटींनुसार पुन्हा सामील होण्यासाठी नेहमीच स्वातंत्र्य आहे आणि जे इच्छुक नाहीत ते त्यांचे ६ महिन्यांचे वेतन दिनांक १ डिसेंबर २०११ ते ३१ मे २०१२ या कालावधीसाठी जर ते आतापर्यंत त्यांना प्राप्त झाले नसेल तर ते जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडून कोणत्याही वेळी कधीही स्वीकारू शकतात.
२१. सादरीकरणाच्या समर्थनार्थ, विद्वान वकिलांनी गुजरात राज्य आणि इतर विरुद्ध आर. जे. पठाण आणि इतर (१ २०२२ (५) एससीसी ३९४) मधील या न्यायालयाच्या अलीकडील निकालावर भर दिला आहे, ज्यामध्ये पूर्वीच्या निकालाची दखल घेत, या न्यायालयाने व्यक्त केले आहे की एखाद्या विशिष्ट प्रकल्पासाठी तयार केलेल्या तात्पुरत्या युनिटमध्ये निश्चित मुदतीसाठी आणि निश्चित पगारावर केलेल्या नियुक्त्या नियमित करण्याचा त्यांना अधिकार नाही आणि जर एखाद्या विशिष्ट प्रकल्पासाठी तयार केलेल्या तात्पुरत्या युनिटमध्ये नियुक्त केलेल्या कर्मचाऱ्यांना सामावून घेणे/नियमिततेसाठी उच्च न्यायालयाने असे निर्देश जारी केले असतील तर ते कायद्याच्या अनुरूप नसल्याचे मानले जाते आणि तथ्ये आणि परिस्थितींमध्ये नियमितीकरणासाठी उच्च न्यायालयाने पारित केलेले असे आदेश या न्यायालयाने मान्य केलेले नाहीत.

२२. उलटपक्षी, प्रतिवादींचे विद्वान वकील, आक्षेपित निकालांतर्गत उच्च न्यायालयाने सादर केलेल्या निष्कर्षाचे समर्थन करताना असे सादर करतात की त्यांच्या नियुक्तीचे भवितव्य नेहमीच सत्तेत असलेल्या निवडून आलेल्या सरकारवर अवलंबून असते. एक सरकार रोजगार देण्यासाठी एक योजना घेऊन आले आणि त्यानंतरच्या सरकारने

आपल्या पूर्ववर्तींनी आणलेले धोरण रद्द केले जे केवळ राजकीय कारणांसाठी असल्याचे दिसते.

२३. ही योजना सोडून देण्याचा किंवा रद्द करण्याचा निर्णय जेव्हा आणि जेव्हा घेण्यात आला, तेव्हा तो केवळ राजकीय कारणांसाठी होता आणि अभिलेखवलेल्या कोणत्याही ठोस किंवा वैध कारणावर आधारित नव्हता, हे दाखवण्यासाठी अभिलेखीत आलेले सातत्यपूर्ण धोरण स्वतःच एक सूचक आहे. दिलेल्या तथ्यांमध्ये आणि परिस्थितीत, ८ नोव्हेंबर २०११ रोजीचा आदेश रद्द करण्याचा उच्च न्यायालयाचा निर्णय वैध आणि न्याय्य होता आणि सरकारची अशी आक्षेपार्ह कारवाई खरोखरच भारतीय संविधानाच्या कलम १४,१६ आणि २१ चे उल्लंघन करणारी होती आणि आक्षेपित निकालांतर्गत उच्च न्यायालयाने योग्यरित्या हस्तक्षेप केला होता.

२४. विद्वान वकील पुढे सादर करतात की या न्यायालयाचे सातत्यपूर्ण निर्णय आहेत ज्यात कर्मचार्यांना न्यायालयाच्या हस्तक्षेपाशिवाय पुरेसा काळ चालू ठेवण्याची परवानगी देण्यात आली आहे. ज्या कर्मचाऱ्यांनी पुरेसा काळ अखंडपणे काम केले होते अशा कर्मचाऱ्यांना नियमित करण्यासाठी हे न्यायालय नेहमीच पुढे येते आणि ते सचिव, कर्नाटक राज्य आणि इतर विरुद्ध उमादेवी १४(३) आणि इतर (२ २००६ (४) एससीसी १) या खटल्यातील या न्यायालयाच्या निकालातून शोधले जाऊ शकते, ज्यानंतर हे न्यायालय निहाल सिंग आणि इतर विरुद्ध पंजाब राज्य आणि इतर (३ २०१३ (१४) एससीसी ६५) या खटल्यात पुढे आले आणि या न्यायालयाने मलाथी दास (निवृत्त) आता पी. बी. महिषी आणि इतर विरुद्ध सुरेश आणि इतर (४ २०१४ (१३) एससीसी २४९) या न्यायालयाच्या

निकालांचा आधार घेऊन, विद्वान वकील सादर करतात की उच्च न्यायालयाने दिलेल्या तथ्यांमध्ये आणि परिस्थितीत, ८ नोव्हेंबर २०११ रोजीचा आदेश योग्यरित्या बाजूला ठेवला आहे आणि परिणामी, ८ नोव्हेंबर २०११ रोजीच्या आदेशाद्वारे सरकारने धोरण बरखास्त/रद्द केल्यामुळे बंद केलेले असे कर्मचारी एकतर एम. एन. पी. च्या पदावर किंवा उपलब्धतेच्या अधीन असलेल्या इतर कोणत्याही पदावर नियमित होण्यास पात्र आहेत. उच्च न्यायालयाला या वस्तुस्थितीची जाणीव होती की, अशी अनेक पदे आहेत जिथे प्रतिवादी कर्मचारी पात्र आहेत आणि त्यांना सहजपणे सामावून घेतले जाऊ शकते आणि अशा प्रकारे, त्यांनी दीर्घकाळ पुरवलेल्या त्यांच्या सेवांचे संरक्षण करण्यासाठी, त्यांचा नियमिततेसाठी योग्य विचार केला गेला आहे.विद्वान एकल न्यायाधीशांनी प्रथम स्थानावर नोंदवलेल्या आणि उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने कायदेशीर तत्त्वांवर पुष्टी केलेल्या निष्कर्षात, किमान या टप्प्यावर, कोणत्याही हस्तक्षेपाची आवश्यकता नाही.

२५. तज्ज्ञ वकिलांनी पुढे सांगितले की, जून २००९ ते नोव्हेंबर २०११ या कालावधीत आक्षेपित आदेश संमत होईपर्यंत सरकारने यापूर्वी एक योजना आणली होती की, एम. एन. पी. म्हणून काम करणाऱ्या अशा कर्मचाऱ्यांना ५० टक्के नियमित रिक्त पदांऐवजी अभिलेख लिपिक/कार्यालय सहाय्यक/रात्र पहारेकरी किंवा इतर कोणत्याही समान संवर्ग पदावर सामावून घेतले जाऊ शकते आणि १ जून २००९ च्या आदेशानुसार अंदाजे ६०० एम. एन. पी. विविध पदांवर सामावून घेण्यात आले होते आणि ८ नोव्हेंबर २०११ च्या आदेशाद्वारे सलगरीत्या सरकारने हे समाप्त/बरखास्त केले असल्याने, रांगेत उभे

असलेले आणि त्यांच्या विलीनीकरणाच्या प्रतीक्षेत असलेले प्रतिवादींना त्यांच्या न्याय्य अधिकारापासून वंचित ठेवण्यात आले होते आणि ८ तारखेचा आदेश पारित करताना सरकारने त्यांना कोणतेही कारण दिले नव्हते.

२६. उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने अशा कर्मचाऱ्यांचे हक्क, हितसंबंध आणि सेवेच्या शर्ती संरक्षण करण्यासाठी जाणीवपूर्वक निर्णय घेतला ज्यांनी पुरेसा काळ काम केले आहे परंतु प्रतिस्पर्धी राजकीय गटांच्या धोरणामुळे ते बंद झाले आहेत. परंतु वस्तुस्थिती अशी आहे की कर्मचारी त्याचे बळी ठरले आणि हेच कारण असल्याचे दिसते की ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी आक्षेपित आदेश पारित झाला आणि ते जवळजवळ एक दशकाहून अधिक काळ त्यांच्या हक्कांसाठी लढा देत राहिल्यानंतर, किमान न्यायाच्या हितासाठी हे न्यायालय, प्रकरणाच्या विचित्र तथ्यांमध्ये आणि परिस्थितीत हस्तक्षेप करू शकत नाही.

२७. त्याऐवजी, विद्वान वकील असे सादर करतात की जर हे न्यायालय त्यांच्या निवेदनावर विचार करण्यास इच्छुक नसेल, तर किमान जे कर्मचारी आतापर्यंत नोकरी करू शकले नाहीत, त्यांना १ डिसेंबर २०११ ते ३१ मे २०१२ या कालावधीसाठी त्यांचे ६ महिन्यांचे मानधन स्वीकारण्याची परवानगी दिली जाऊ शकते, जे किमान २५८५१/- प्रति एम. एन. पी. च्या मूळ रकमेवर येते, किमान, वाजवी व्याजासह, जे प्रकरणातील तथ्ये आणि परिस्थितीनुसार योग्य मानले जाऊ शकते.

२८ . आम्ही पक्षकारांचे विद्वान वकिलांचे म्हणणे ऐकले आहे आणि अभिलेखीत उपलब्ध असलेल्या साहित्याचा अभ्यास केला आहे.

२९. शासनाने २ सप्टेंबर १९८९ च्या आदेशाद्वारे मूळतः सुरू केलेल्या योजनेचा विचार केला तर, या योजनेचा उद्देश ग्रामीण भागातील १० वी उत्तीर्ण झालेल्या सुशिक्षित तरुणांना शासनाच्या अनेक कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीत रोजगार उपलब्ध करून देणे हा होता. गावपातळीवर ज्याच्या यशस्वी पूर्ततेसाठी सतत प्रयत्न करावे लागतात. सरकारने अशा कार्यक्रमांची ओळख करून दिल्यानंतर, ते उत्तम अंमलबजावणीसाठी बेरोजगार सुशिक्षित तरुणांच्या गावातील कार्यशक्तीकडे सोपवले जाऊ शकतात. शासनाने निर्णय घेतला की प्रत्येक ग्रामपंचायतीमध्ये दोन ग्रामस्तरीय कर्मचारी एक पुरुष आणि एक महिला कार्यरत राहतील. त्यांना मक्कल नला पानियालरगल (एम. एन. पी) असे संबोधले जाईल आणि पहिल्या घटकेंत त्यांना रु. २००/- प्रति महिना मानधनावर नियुक्त केले जाईल.

३०. नियुक्ती कशी करायची आहे, यासाठी एक यंत्रणा तयार करण्यात आली होती की, १० वीची शैक्षणिक पात्रता असलेले १८ ते ३० वर्षे वयोगटातील कर्मचारी (आणि जे डोंगराळ/आदिवासी भागात काम करत आहेत, त्यांची शैक्षणिक पात्रता ८ वी पर्यंत शिथिल केली जाऊ शकते), त्यांची भरती स्थानिक भागात जाहिरातीद्वारे केली जाईल आणि नियुक्तीसाठी विचार करण्यासाठी उमेदवारांची निवड करण्यासाठी समिती विचार करेल. २ सप्टेंबर १९८९ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार, पहिल्यांदा स्थापन करण्यात आलेल्या यंत्रणेने विविध खराब हवामानाची तपासणी केली आहे. या अभिलेखावरून असे दिसून येते की जेव्हा जेव्हा राजकीय परिस्थिती बदलत असते, तेव्हा त्यानंतरच्या राजकीय पक्षाने सुशिक्षित बेरोजगार तरुणांना रोजगार देण्यासाठी योजना आणणाऱ्या

आधीच्या सरकारच्या धोरणात्मक निर्णयाला नेहमीच बरखास्त केले/रद्द केले.

३१. २ सप्टेंबर १९८९ रोजी ग्रामीण भागातील सुशिक्षित बेरोजगार तरुणांना रोजगार उपलब्ध करून देण्यासाठी शासनाने सुरू केलेली योजना १३ जुलै १९९१ रोजीच्या आदेशाने नंतरच्या सरकारने रद्द केली,परिणामी अशा बेरोजगार तरुणांनी दिलेली सेवा बंद केली हे या नोंदीवरून लक्षात येते. त्यानंतर लगेचच, त्यानंतरच्या निवडून आलेल्या सरकारने २४ फेब्रुवारी १९९७ रोजी आदेशाद्वारे आपले धोरण पुनर्संचयित केले आणि १९ व्या ग्रामपंचायतीतील विविध योजनांमध्ये ग्रामीण विकास कार्यक्रमांसाठी सुशिक्षित तरुणांना रोजगार प्रदान केला, मग ते ग्रामीण मालमत्ता आणि ग्रंथालयांच्या देखभालीसाठी मदत करणे असो, गावांमध्ये प्रौढ साक्षरता कार्यक्रमाची अंमलबजावणी, त्यांच्या समाजकल्याण कल्याणासाठी आणि मद्यविरोधी मोहिमेसाठी काम करणे असो. ग्राम पंचायतीत सुरू करण्यात आलेल्या योजनांमध्ये सहभागी होण्यासाठी काम करणाऱ्या अशा तरुणांना १ जून २००१ रोजीच्या आदेशाद्वारे बरखास्त करण्यात आले.नंतर, १२ जून २००६ च्या आदेशाद्वारे ते पुन्हा सुरू करण्यात आले आणि नंतरच्या टप्प्यात त्यांचे मानधन वाढवण्यात आले आणि २१ मे २०१० च्या आदेशाद्वारे त्यांच्या सेवा १ जून २०१० ते ३१ मे २०१२ या कालावधीसाठी वाढवण्यात आल्या. परंतु असे दिसते की सत्ताधारणेच्या दरम्यानच्या काळात धोरणात बदल झाला आणि त्यानंतर लगेचच ८ नोव्हेंबर २०११ रोजीच्या आदेशाद्वारे हे धोरण रद्द करण्यात आले, जो प्रतिवादींच्या वतीने संविधानाच्या कलम २२६ अंतर्गत उच्च न्यायालयासमोर आव्हान देण्याचा विषय होता.

३२. हे लक्षात घेतले पाहिजे की ग्रामीण विकास नियोजनाचा मुख्य भर ग्रामीण क्षेत्रातील

अल्प रोजगार आणि अतिरिक्त कामगार दल उत्पादनक्षम शोषण करण्यावर होता. ग्रामीण गरीबांना थेट पूरक वेतन रोजगार उपलब्ध करून देण्यासाठी, केंद्र सरकारने खालील ठळक वैशिष्ट्यांसह कायदा २००५ हा कायदा आणलाः

(i) देशातील ग्रामीण भागातील गरीब कुटुंबांची उपजीविकेची सुरक्षा वाढवणे आणि ज्यांचे प्रौढ सदस्य अकुशल शारीरिक काम स्वेच्छेने करतात अशा प्रत्येक गरीब कुटुंबाला किमान शंभर दिवसांचा हमी दिलेले वेतन रोजगार प्रदान करणे हा या कायद्याचा उद्देश आहे.

(ii) राज्य सरकार, राज्यातील अशा ग्रामीण भागात आणि केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेल्या कालावधीसाठी, प्रत्येक गरीब घरात हमी वेतन कायद्यात केलेल्या तरतुदींनुसार, एका आर्थिक वर्षात किमान शंभर दिवसांच्या कालावधीसाठी अकुशल शारीरिक कामात रोजगार देईल.

(iii) प्रत्येक राज्य सरकार, हा कायदा सुरू झाल्याच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत, कायद्यांतर्गत प्रस्तावित हमी लागू करण्यासाठी एक योजना तयार करेल.

(iv) या कायद्यांतर्गत शंभर दिवसांच्या रोजगाराची तरतूद या कायद्याच्या उद्देशाने केंद्र सरकारने निर्दिष्ट केलेल्या वेतनाच्या दराने केली जाईल.केंद्र सरकारने एखाद्या क्षेत्रासाठी वेतन दर निश्चित करेपर्यंत, कृषी सीमांत शेतकरी व शेतमजूर किमान वेतन कायदा, १९४८ अंतर्गत राज्य सरकारने निश्चित केलेला किमान वेतन दर हा त्या क्षेत्राला लागू असलेला वेतन दर मानला जाईल.

(v) जर एखाद्या पात्र अर्जदाराला या कायद्याच्या तरतुदींनुसार निर्धारित कालमर्यादेत

काम दिले गेले नाही, तर राज्य सरकारने निर्धारित दराने बेरोजगारी भत्ता देणे बंधनकारक असेल.

(vi) केंद्रीय स्तरावर केंद्रीय रोजगार हमी परिषद आणि राज्य स्तरावर राज्य रोजगार हमी परिषदा, जेथे कायदे लागू केले जातात त्या सर्व राज्यांमध्ये, त्यांच्या संबंधित क्षेत्रातील कायद्याचे पुनरावलोकन, देखरेख आणि प्रभावी अंमलबजावणीसाठी स्थापन केल्या जातील.

(vii) जिल्हा पंचायत स्थायी समिती, जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक, कार्यक्रम अधिकारी आणि ग्रामपंचायतींना ग्राम पंचायत, गट आणि जिल्हा स्तरावर कायद्याच्या विविध तरतुदींच्या अंमलबजावणीसाठी विशिष्ट जबाबदाऱ्या सोपवण्यात आल्या आहेत.

(viii) केंद्र सरकार या कायद्याच्या उद्देशांसाठी 'राष्ट्रीय रोजगार हमी निधी' नावाचा निधी स्थापन करेल. त्याचप्रमाणे, राज्य सरकारे राज्य रोजगार हमी निधी स्थापन करू शकतात.

(ix) पारदर्शकता आणि उत्तरदायित्व, लेखापरीक्षण, तक्रार निवारण यंत्रणा स्थापन करणे आणि अनुपालनाचा दंड यासाठीच्या तरतुदींचीही कल्पना करण्यात आली आहे.

(x) ग्रामीण रोजगार हमी योजना किमान वैशिष्ट्ये आणि योजना हमी दिलेल्या ग्रामीण रोजगाराच्या अटी आणि सीमांत शेतकरी व शेतमजूर किमान हक्कांसाठी तरतूद करण्यात आली आहे.

३३. अखेरीस, देशातील ग्रामीण भागातील गरीब कुटुंबांची उपजीविका आणि सुरक्षा

वाढविण्यासाठी प्रत्येक गरीब कुटुंबाला, ज्यांचे प्रौढ सदस्य अकुशल शारीरिक काम करण्यासाठी स्वेच्छेने काम करतात आणि २००५ च्या कायद्यांतर्गत त्याच्याशी संबंधित किंवा आनुषंगिक बाबींसाठी आर्थिक वर्षात किमान शंभर दिवसांचा हमी दिलेले वेतन रोजगार उपलब्ध करून देण्यासाठी हा कायदा आणण्यात आला.तामिळनाडू राज्याचा देखील २००५ च्या कायद्यात जोडलेल्या अनुसूचीमध्ये समावेश आहे.

३४. अशा अर्जदाराला, जो घराचा प्रमुख आहे किंवा त्याचे इतर प्रौढ सदस्य आहेत, ज्यांनी योजनेअंतर्गत रोजगारासाठी अर्ज केला आहे, या उद्देशाने प्रकल्पात सामील होण्यासाठी अर्जदार म्हणून संबोधले जाईल, जे अर्जदारांना अधिनियम, २००५ च्या कलम २ (एन) अंतर्गत परिभाषित केलेल्या प्रकल्पांतर्गत हाती घेतलेल्या कामासाठी रोजगार प्रदान करतील. 'योजना' ही अभिव्यक्ती कलम २ (पी) अंतर्गत परिभाषित केली गेली आहे, ज्याचा अर्थ राज्य सरकारने कलम ४ च्या उपकलम (१) अंतर्गत अधिसूचित केलेली योजना असा आहे.

३५. दुसरा प्रकरण ग्रामीण भागातील रोजगाराची हमी देते. कलम ३ कुटुंबांसाठी ग्रामीण रोजगाराच्या हमीचा संदर्भ देते, राज्य सरकारने वर्ष्यात किमान शंभर दिवसाचे अकुशल शारीरिक काम प्रत्येक कुटुंबाला प्रदान केले पाहिजे कि ज्यांचे कुटुंबातील प्रौढ सदस्य अकुशल शारीरिक काम करण्यास इच्छुक आहेत. त्यात पुढे अशी तरतूद करण्यात आली आहे की, ज्या प्रत्येक व्यक्तीने या योजनेअंतर्गत त्याला दिलेले काम केले आहे, त्याला कामाच्या प्रत्येक दिवसाच्या वेतनाच्या दराने साप्ताहिक आधारावर किंवा कोणत्याही परिस्थितीत ते काम पूर्ण झाल्याच्या तारखेपासून पंधरवड्यापूर्वी वेतन

मिळण्याचा हक्क असेल.

३६. तिसरे प्रकरण रोजगार हमी योजना आणि बेरोजगारी भत्त्याची नोंद घेतो.

३७. कलम ४ मध्ये अशी तरतूद आहे की, कलम ३ च्या तरतुदींची अंमलबजावणी करण्याच्या उद्देशाने, प्रत्येक राज्याने योजनेअंतर्गत येणाऱ्या ग्रामीण भागातील प्रत्येक घराला आणि ज्यांचे प्रौढ सदस्य अर्जाद्वारे अकुशल शारीरिक काम करण्यासाठी स्वेच्छेने येतात, त्यांना आर्थिक वर्षात किमान शंभर दिवसांचा हमी रोजगार देण्यासाठी ची योजना सुरू करण्यासाठी अधिसूचना जारी करावी लागेल.

३८. रोजगार प्रदान करण्यासाठी कोणत्या अटी असतील याचा संदर्भ कायदा, २००५ च्या कलम ५ अंतर्गत दिला आहे. कलम ६ नुसार केंद्र सरकारने वेळोवेळी वेतनाचा दर निश्चित केला पाहिजे. जर योजनेतील नोकरीसाठी अर्जदाराला नोकरीची मागणी करणारा अर्ज मिळाल्यानंतर पंधरा दिवसांच्या आत असा रोजगार दिला गेला नाही, तर त्याला कलम ७ नुसार दैनंदिन बेरोजगारी भत्ता मिळण्याचा हक्क असेल.

३९. चौथे प्रकरण केंद्रीय रोजगार हमी परिषदेद्वारे केंद्रीय स्तरावर आणि राज्य स्तरावर, राज्य रोजगार हमी परिषदेद्वारे कायदा, २००५ च्या कलम १० आणि १२ अंतर्गत संदर्भित अंमलबजावणी आणि देखरेख प्राधिकरणांना सूचित करतो.

४०. कायदा, २००५ लागू झाल्यानंतर, ज्या राज्यांना कायदा, २००५ च्या कलम १ (३) अंतर्गत संदर्भित अनुसूचीमध्ये अधिसूचित केले गेले आहे, ज्यात तामिळनाडू राज्याचा समावेश आहे, ते प्रामुख्याने कायदा, २००५ अंतर्गत सुशिक्षित बेरोजगार तरुणांना देण्यात आले होते.

४१. तामिळनाडू राज्याने २००५ च्या कायद्यांतर्गत हाती घेतलेली योजना अजूनही अंमलात आहे यात वाद नाही.

४२. सुशिक्षित बेरोजगार तरुणांना २ सप्टेंबर १९८९ रोजीच्या आदेशानुसार ग्राम पंचायतीत काम करण्यासाठी रोजगार उपलब्ध करून देण्यासाठी योजना सुरू केल्यानंतर, १९८९ पासून सरकारने यापूर्वी अवलंबलेल्या प्रथेचा तपशीलवार संदर्भ दिला आहे, त्यात विविध टप्प्यांवर आणि स्वरूपात बदल करण्यात आले आहे.

43. राजकीय पक्षांना सरकारी यंत्रणेचा वापर करून त्यांच्या राजकीय विरोधकांची बुद्धिमत्ता संपुष्टात आणण्याची परवानगी देऊन आपल्या देशातील लोकशाही गमावणे आपल्याला परवडणार नाही.

४४. जिथपर्यंत या योजनेमागच्या उद्देशाचा प्रश्न आहे, गरीब बेरोजगार सुशिक्षित तरुणांना या योजनेंतर्गत शासनाने वेळोवेळी प्रमाणित केलेल्या वेतनावर, स्वेच्छेने अकुशल शारीरिक काम करणाऱ्यांना आर्थिक वर्षात किमान शंभर दिवसांची हमी देऊन रोजगार उपलब्ध करून देणे हे अतिशय प्रशंसनीय आणि किमान त्यांच्या हिताचे असल्याचे दिसते. तसेच, राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४ नुसार शासनाचा धोरणात्मक निर्णय नेहमीच न्यायिक व पुनरावलोकनासाठी खुला असतो आणि सामान्यत: तो सरकारच्या कायदेशीर किंवा वस्तुस्थितीच्या गैरप्रकाराशी संबंधित असल्याशिवाय त्यात हस्तक्षेप केला जाऊ नये, तथापि, प्रस्तुत प्रकरणात, उच्च न्यायालयाच्या द्विसदस्यीय खंडपीठाने ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी विद्वान एकल न्यायाधीशांनी पारित केलेला आक्षेपित आदेश दूर करण्यासाठी हा निष्कर्ष बाजूला सारला आहे. अभिलेख पाहिल्यानंतर,

आमचे असे मत आहे की ८ नोव्हेंबर २०११ रोजीचा आदेश हा सरकारचा धोरणात्मक निर्णय म्हणून मंजूर झाला असावा, परंतु किमान अभिलेखीत आलेल्या तथ्यांची मालिका या न्यायालयाद्वारे मान्य केली जाऊ शकत नाही.

४५ . आमच्या विचारार्थ असा प्रश्न उपस्थित होतो की, ८ नोव्हेंबर २०११ चा आदेश कायद्याच्या दृष्टीने असमर्थनीय आहे का? ज्या कर्मचाऱ्यांना कामावरून काढून टाकण्यात आले होते ते पुनर्स्थापना आणि सेवा नियमित करण्यासाठी पात्र आहेत का?

४६. ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी आदेश पारित करून कामावरून काढून टाकण्यात आलेले कर्मचारी केवळ पुनर्नियुक्तीसाठीच पात्र नाहीत, तर पदांच्या निर्मितीनंतर सेवेत नियमित होण्यासही पात्र आहेत, या निष्कर्षाशी एकल न्यायाधीश आणि द्विसदस्यीय खंडपीठाने त्यांच्या आक्षेपित सहमती दर्शवली आहे. आमच्या मते, उच्च न्यायालयाच्या द्विसदस्यीय खंडपीठाने जे निष्कर्ष काढले आहे ते कायद्याच्या आधारावर टिकणारे नाही.

४७. पदांच्या निर्मितीसाठी न्यायालये निर्देश देऊ शकत नाहीत यात वादविवाद होऊ शकत नाही. विभागीय व्यवस्थापक अरवली गोल्फ क्लब आणि इतर एक वि. चंदर हास आणि इतर २००८(१) एससीसी ६८३ च्या बाबतीत, खालीलप्रमाणे निकाल दिलाः-

> "१५. न्यायालय पदे निर्माण करण्याचे निर्देश देऊ शकत नाही.पदांची निर्मिती आणि मंजूरी हा कार्यकारी किंवा विधिमंडळ प्राधिकाराचा विशेषाधिकार आहे आणि न्यायालय हे पूर्णपणे कार्यकारी किंवा विधिमंडळ आणि कोणत्याही संस्थेत थेट पदांची निर्मिती करू शकत नाही. या न्यायालयाने वेळोवेळी असे निदर्शनास आणून दिले आहे की पदाची निर्मिती

हे कार्यकारी किंवा विधिमंडळाचे कार्य आहे आणि त्यात आर्थिक घटकांचा समावेश आहे.त्यामुळे न्यायालये पद निर्माण करण्याचा अधिकार स्वतःकडे घेऊ शकत नाहीत.त्यामुळे उच्च न्यायालय आणि प्रथम अपीलीय न्यायालयाने ट्रॅक्टर चालकाची पदे निर्माण करण्याचे आणि उत्तरवादींच्या सेवा नियमित करण्याबाबत दिलेले निर्देश कायम राहू शकत नाहीत आणि ते याद्वारे बाजूला सारण्यात आले आहेत.''

४८. नंतर, महाराष्ट्र राज्य रस्ते परिवहन महामंडळ आणि आणखी एक विरुद्ध कॅस्टरिबे राज्य परिवहन कर्मचारी संघटना २००९ (८) एससीसी ५५६ या खटल्यात, या न्यायालयाने खालीलप्रमाणे निकाल दिलाः-

"४१. त्यामुळे पदांची निर्मिती ही न्यायिक कार्यांच्या कक्षेत येत नाही, जी स्पष्टपणे कार्यकारी मंडळाशी संबंधित आहे, यात शंका नाही. हे देखील खरे आहे की जेथे अशी कोणतीही पदे अस्तित्वात नाहीत आणि त्यांना न्यायालयाकडून कायमस्वरूपी दर्जा दिला जाऊ शकत नाही की पदांच्या निर्मितीसंदर्भात कार्यकारी कार्ये आणि अधिकार न्यायालये ठरवू शकत नाहीत. "

४९. उत्तरवादी यांनी शासकीय सेवेत किंवा शासकीय पद धारण केलेले नव्हते आणि तरतुदीनुसार संविधानाच्या अनुच्छेद ३०९ च्या तरतुदीनुसार केलेल्या वैधानिक नियमांद्वारे नियंत्रित/नियमित केल्या जातात अशा कोणत्याही सरकारी आस्थापनेमध्ये संवर्ग पदावर देखील नियुक्ती केली गेली नव्हती.

५०. खरे पाहता, उत्तरवादींना एका योजने अंतर्गत काम देण्यात आले होते आणि त्यांना मानधन देण्यात आले होते आणि आम्हाला असे आढळून आले की जोपर्यंत ही योजना तामिळनाडू राज्यात कायदा,२००५ च्या आदेशानुसार सुरू आहे, तोपर्यंत किमान अशा

व्यक्तींच्या सेवा खंडित करण्याचे कोणतेही कारण दिसत नाही,जे की, २००५ च्या कायद्याच्या उद्देशाची पूर्तता करण्यासाठी सरकारने हाती घेतलेल्या संबंधित योजनांतर्गत काम करत आहेत, जोपर्यंत ते नंतर सेवेत टिकून राहण्यासाठी अयोग्य असल्याचे आढळून येत नाही किंवा निवृत्तीचे वय गाठत नाही.

५१. परंतु, यापूर्वीच लक्षात आले आहे की, ८ नोव्हेंबर २०११ रोजी दिलेला आदेश जर कायमस्वरूपी नसेल, तर 8 नोव्हेंबर 2011 रोजी दिलेला आदेश संमत होण्यापूर्वी ज्या अटींवर त्यांना नियुक्त करण्यात आले होते, त्याच अटींवर अशा कर्मचाऱ्यांना आणि त्याच ठिकाणी असलेल्या इतर व्यक्तींना पुन्हा नियुक्त केले जाऊ शकते, या कारणास्तव ते पुन्हा सेवेत रुजू होण्यासाठी आणि नियमित करण्यासाठी पात्र नाहीत. दुसऱ्या शब्दांत, २१ मे, २०१० रोजीच्या आदेशाद्वारे १ जून, २०१० पासून ३१ मे २०१२ पर्यंत दोन वर्षांसाठी त्यांची नियुक्ती वाढवण्यात आली होती, त्यामुळे अशा व्यक्तींना ३१ मे २०१२ पर्यंत कायम ठेवण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत होती. पुढील मुदतवाढ न मिळाल्याने, किमान त्यानंतर योजना पुढील मुदतवाढ मिळविण्यासाठी कामावर असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या बाजूने कोणताही अधिकार निहित नव्हता.

५२.   त्यांच्या पुनर्स्थापनेसाठी आणि नियमिततेसाठी राज्य सरकारला दिलेल्या आक्षेपित निर्देशांचा विचार करता, आमच्या मते, ते पूर्णपणे चुकीचे आहे आणि कायद्याच्या कसोटीवर टिकणारे नाही.

५३ . या न्यायालयाचा निर्णय सचिव, **कर्नाटक राज्य आणि इतर विरुद्ध उमादेवी (3) आणि इतर (उपरोक्त)** हे प्रकरण अशा कर्मचाऱ्यांच्या संदर्भात आहे, ज्यांची सरकारी

आस्थापनेत बेकायदेशीरपणे/अनियमितपणे नियुक्ती करण्यात आली होती आणि त्यांच्या सेवा शर्ती तयार केलेल्या वैधानिक नियमांनुसार नियंत्रित केल्या जातात, परंतु त्यांनी त्यांच्या संबंधित नियमांनुसार प्रदान केलेल्या निवडीच्या प्रक्रियेतून गेले नाहीत आणि त्यांना जवळजवळ एका दशकापेक्षा जास्त काळ तात्पुरत्या आधारावर काम सुरू ठेवण्याची परवानगी देण्यात आली होती. या न्यायालयाने अशा पद्धतीचा निषेध केला परंतु एक वेळचा उपाय म्हणून मंजूर पदाविरुद्ध काम करणाऱ्या अशा कर्मचाऱ्यांना नियमित करण्याची परवानगी सरकारला दिली. आणि निकालाच्या परिच्छेद 53 नुसार न्यायालयाच्या हस्तक्षेपाशिवाय सरकारने परवानगी दिली आहे. त्याचा खाली पुनरुच्चार केला आहे.

"५३ . एक पैलू स्पष्ट करणे आवश्यक आहे. एस. व्ही. नारायणप्पा[(१९६७) १ एससीआर १२८], आर. एन. नंजुंडप्पा [(१९७२) १ एससीसी ४०९] आणि बी. एन. नागराजन [(1979) 4 एस. सी. सी. 507] मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे आणि वरील परिच्छेद 15 मध्ये संदर्भित, योग्यरित्या परंतु न्यायालयांच्या किंवा न्यायाधिकरणांच्या आदेशांच्या हस्तक्षेपाशिवाय मंजूर केलेल्या रिक्त पदांमध्ये योग्य पात्र व्यक्तींच्या अनियमित नियुक्त्या (बेकायदेशीर नियुक्त्या नव्हेत) आणि असे कर्मचारी जे दहा वर्षे किंवा त्याहून अधिक काळ काम करत राहिले असावे. अशा कर्मचाऱ्यांच्या सेवा नियमित करण्याच्या प्रश्नाचा या न्यायालयाने वरील प्रकरणांमध्ये आणि या दिलेल्या निकालाच्या तत्त्वांच्या आधारे गुणवत्तेवर विचार करावा लागेल. त्या संदर्भात, केंद्र सरकार, राज्य सरकारे आणि त्यांच्या यंत्रणांनी, ज्यांनी दहा वर्षे किंवा त्याहून अधिक काळ योग्य प्रकारे मंजूर केलेल्या पदांवर काम केले आहे, परंतु न्यायालयांच्या किंवा न्यायाधिकरणांच्या आदेशांच्या नावाखाली काम केलेले नाही अशा अनियमित नियुक्त्यांच्या सेवांना एकवेळ उपाय म्हणून नियमित

करण्यासाठी पावले उचलली पाहिजेत आणि ज्या प्रकरणांमध्ये तात्पुरते कर्मचारी किंवा रोजंदारीवर काम करणारे मजूर कार्यरत आहेत अशा प्रकरणांमध्ये, जे रिक्त मंजूर पदे भरणे आवश्यक आहे, त्या भरण्यासाठी नियमित भरती केली जात असल्याची खात्री केली पाहिजे. या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत प्रक्रिया सुरू करणे आवश्यक आहे. आम्ही हे देखील स्पष्ट करतो की नियमितीकरण, जर आधीच केले गेले असेल, परंतु न्यायप्रविष्ट नसेल तर, या निकालाच्या आधारे पुन्हा सुरू करणे गरजेचे नाही,परंतु यापुढे घटनात्मक आवश्यक गोष्टींना बगल देऊन आणि घटनात्मक योजनेनुसार रीतसर नियुक्ती न झालेल्यांची सेवा नियमित किंवा कायमस्वरूपी करू नये.''

५४. त्याच वेळी, या न्यायालयाने पुढे असे निरीक्षण नोंदवले की, मंजूर पदे नसल्यामुळे, राज्याला ती पदे निर्माण करण्यास आणि राज्याच्या सेवेत असलेल्या व्यक्तींना सामावून घेण्यास भाग पाडले जाऊ शकत नाही.

५५. निहाल सिंग आणि इतर (उपरोक्त) प्रकरणात, ज्यावर मोठ्या प्रमाणात भर दिला गेला आहे, हे असे प्रकरण होते जेथे पोलीस कायदा, १८६१ च्या कलम १७ अंतर्गत राज्य सरकारने नियुक्त्या केल्या होत्या. त्यांच्या नियुक्त्या १८६१ च्या कायद्यांतर्गत होत्या आणि त्यांना पुरेसा काळ सेवा कायम ठेवण्याची परवानगी होती, जी बेकायदेशीर किंवा अनियमित नियुक्ती मानली गेली नाही , त्यामुळे या न्यायालयाने असे निरीक्षण करणे योग्य वाटते की त्यांना इतक्या दीर्घ कालावधीसाठी कायम राहण्याची परवानगी असल्याने ते सेवेत कायम होण्यास पात्र आहेत.प्रस्तुत प्रकरणात, शासनाच्या आस्थापनेमध्ये उत्तरवादींची नियुक्ती नियमित मंजूर पदावर कधीच करण्यात आली नव्हती, ज्याच्या

अनुपस्थितीत, न्यायनिर्णय काही मदत करू शकत नाही.

५६. मालथी दास (निवृत्त) प्रक्ररणानंतर आता पी. बी. महिषी (वर नमूद केलेले) प्रकरणाच्या न्यायनिर्णायावर भर देण्यात आला आहे, ते असे प्रकरण होते, जेथे कर्मचारी दैनंदिन वेतनावर वेगवेगळ्या विभागांमध्ये काम करत होते ज्या खरोखरच सरकारी आस्थापना आहेत. एका टप्प्यावर, कर्मचाऱ्यांनी सेवेच्या नियमिततेसाठी उच्च न्यायालयात धाव घेतली आणि कर्नाटक उच्च न्यायालय त्यांच्या मदतीला आले आणि त्यांनी राज्य सरकारला सरकारी विभागांमध्ये दैनंदिन वेतनाच्या आधारावर काम करणाऱ्या अशा कर्मचाऱ्यांना नियमित करण्याचे निर्देश दिले आणि शेवटी या न्यायालयाने विशेष अनुमती याचिका फेटाळण्यात आली. त्यानंतर उच्च न्यायालयासमोर अवमान याचिका दाखल करण्यात आल्या आणि दोन टप्प्यात कर्मचाऱ्यांना नियमित करण्यात आले, पहिल्या आणि दुसऱ्या टप्प्यात संबंधित पदाधिकार्यांनी अवमान याचिका दाखल केली. परंतु काही विद्यमान पदाधिकार्यांनी अवमान याचिका दाखल केली जी तिसरा टप्पा असल्याचे दिसते, या न्यायालयाच्या सचिव, कर्नाटक राज्य आणि इतर विरुद्ध उमादेवी (3) आणि इतर (वर नमूद केलेले) या निकालांच्या आधारावर विशेष अनुमती याचिका फेटाळल्याबद्दल या न्यायालयाने उच्च न्यायालयाच्या आदेशाला पुष्टी दिल्यानंतरही त्यांचा नियमितीकरणासाठी विचार केला गेला नाही. या न्यायालयाचे असे मत होते की एकदा उच्च न्यायालयाच्या न्यायनिर्णयाची पुष्टी झाल्यानंतर आणि अवमान याचिका दाखल करण्याच्या दोन टप्प्यांत, कर्मचाऱ्यांना नियमित केले जाईल,उच्च न्यायालयाच्या निकालात समाविष्ट असलेल्या उर्वरित कर्मचाऱ्यांचा दावा मागे घेण्याचे आणि त्यापासून दूर जाण्याचे कोणतेही कारण

दिसत नाही, कदाचित याचे कारण कर्नाटक राज्य सचिव आणि इतर विरुद्ध उमादेवी (3) आणि इतर (उपरोक्त) या न्यायालयाने न्यायनिर्णय दिल्यानंतर या विषयावरील कायद्यात झालेला बदल असावा आणि हा प्रस्तुत प्रकरणातील तथ्यात्मक साचा नाही.

५७. पदे निर्माण केल्यानंतर पुनर्स्थापित करण्याचे आणि उत्तरवादींना त्यांच्या पात्रतेच्या आधारे सामावून घेण्याचे उच्च न्यायालयाचे निर्देश शास्वत कायदा नाही आणि ते पूर्णपणे नाकारण्यास पात्र आहेत असे आमचे मत आहे.

५८. या न्यायालयाने, **गुजरात राज्य आणि इतर** (ऊपरोक्त) या नुकत्याच दिलेल्या न्यायनिर्णयाच्या परिच्छेद 10 आणि 11 विचारात घेता आम्ही व्यक्त केलेले मत खालीलप्रमाणे आहेः –

> '' १०. द्विसदस्यीय खंडपीठाने देखील या वस्तुस्थितीची प्रशंसा केली नाही आणि/किंवा या वस्तुस्थितीचा विचार केला नाही की प्रतिवादींची नियुक्ती सुरुवातीला अकरा महिन्यांच्या कालावधीसाठी आणि निश्चित पगारावर करण्यात आली होती आणि तीही तात्पुरत्या युनिटमध्ये-"प्रकल्प अंमलबजावणी युनिट"("Project Implementation Unit") मध्ये, जी केवळ भूकंपानंतरच्या पुनर्वसनाच्या उद्देशाने "भूकंपोत्तर पुनर्विकास कार्यक्रमासाठी"(Post Earthquake Redevelopment Programme) तयार करण्यात आली होती. त्यामुळे ज्या युनिटमध्ये उत्तरवादींची नियुक्ती करण्यात आली होती ते स्वतः एक तात्पुरते युनिट होते आणि नियमित आस्थापना नव्हती. ज्या पदांवर प्रतिवादींची नियुक्ती करण्यात आली होती आणि ते कार्यरत होते, होते, ती पदे शासनाच्या कोणत्याही नियमित आस्थापनेतील मंजूर पदे नव्हती.
>
> ११. त्यामुळे, जेव्हा उत्तरवादींची नियुक्ती ठराविक मुदतीवर आणि

ठराविक पगारावर एका विशिष्ट प्रकल्पासाठी तयार करण्यात आलेल्या तात्पुरत्या युनिटमध्ये केली असता, त्यांना सरकारी सेवेत सामावून घेण्याचे आणि त्यांच्या सेवा नियमित करण्यासाठी कोणतेही निर्देश उच्च न्यायालयाचे द्विसदस्यीय खंडपीठ जारी करू शकले नसते.उच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहे की उत्तरवादींच्या सेवा सामावून घेताना आणि/किंवा नियमित करताना देखील राज्य सरकार अतिसंख्याक पदे तयार करू शकते.अतिसंख्याक पदे निर्माण करण्याचे असे निर्देश शाश्वत नाही. हे निर्देश पूर्णपणे अधिकारक्षेत्र नसताना दिलेले आहेत. एखाद्या विशिष्ट प्रकल्पासाठी तयार करण्यात आलेल्या तात्पुरत्या युनिटमध्ये नियुक्त करण्यात आलेल्या कर्मचाऱ्यांचे विलीनीकरण/नियमितीकरण करण्यासाठी आणि तेही अतिसंख्याक पदे निर्माण करण्यासाठी उच्च न्यायालय असे कोणतेही निर्देश जारी करू शकत नाही."

५९. असे समर्थन देण्यात आले आहे की, 7 जून 2022 रोजीच्या सध्याच्या धोरणांतर्गत राज्य सरकारने ज्यांना पुन्हा नियुक्त केले नाही अशा व्यक्ती 1 डिसेंबर 2011 ते 31 मे 2012 या कालावधीसाठी ते मानधनाकरिता पात्र आहेत, आम्ही हे स्पष्ट करतो की 7 जून 2022 रोजी सरकारने सुरू केलेल्या योजना मध्ये जे कर्मचारी रुजू झाले नाहीत, त्यांना सहा महिन्यांच्या कालावधीसाठी त्यांचे मानधन स्वीकारण्याचे नेहमीच स्वातंत्र्य आहे, परंतु सरकारने त्यांना यापूर्वीच मानधन देऊ केले असल्याने, त्यांना उक्त मुद्दल रकमेवर कोणतेही व्याज मिळण्याचा हक्क नाही. आम्हाला सूचित करण्यात आले आहे की त्यावेळी निश्चित केलेल्या म. एन. पी (MNP) च्या मानधनानुसार एकूण रक्कम रु. २५,८५१/- (१ डिसेंबर २०११ ते ३१ मे २०१२) इतकी आहे. अर्ज दाखल केल्यास, राज्य सरकार किमान व्यक्तीच्या बँक खात्यात पैसे जमा करू शकते.

६० . आम्ही हे स्पष्ट करतो की ७ जून २०२२ रोजी सरकारने अधिनियमाच्या उद्दिष्टांची पूर्तता करण्यासाठी सादर केलेल्या योजनेनुसार सहभागी झालेल्या अशा व्यक्ती या योजनेशी सुसंगत राहतील आणि जोपर्यंत योजना अंमलात असलेला आहे तोपर्यंत त्यांना सेवेल कायम ठेवण्याची परवानगी दिली जाईल. त्याच वेळी, ७ जून २०२२ रोजीच्या योजना सहभागी न झालेल्या अशा व्यक्तींना १ ३ डिसेंबर २०११ ते १ मे २०१२ या दरम्यानच्या ६ महिन्यांच्या कालावधीसाठी एम. एन. पी. च्या मूळ रकमेपैकी २५,८५१/- रु ची रक्कम स्वीकारण्याचे स्वातंत्र्य आहे. असा अर्ज दाखल केल्यावर, अपीलकर्त्यांनी तीन महिन्यांच्या आत योग्य पडताळणीनंतर आरटीजीएस (RTGS) किंवा इतर कोणत्याही पद्धतीने एमएनपीकडे (MNP) पैसे जमा करावेत.

६१. आमच्या विचारानुसार, उच्च न्यायालयाच्या द्विसदस्यीय खंडपीठाने वर नमूद केलेल्या कारणांसाठी दिलेला निकाल शाश्वत नाही आणि तो बाजूला सारण्यास पात्र आहे.

६२. परिणामी, अपील यशस्वी झाले असून मान्य करण्यात येत आहे. १९ ऑगस्ट २०१४ रोजी दिलेला आक्षेपित न्यायनिर्णय याद्वारे वर नमूद केलेल्या निरीक्षणासह बाजूला सारण्यात आला आहे. खर्चाविषयी कोणतेही आदेश नाही.

६३. प्रलंबित असलेले अर्ज (असल्यास) निकाली काढले जातील.

....
न्या . (अजय रस्तोगी)

....
न्या . (बेला एम. त्रिवेदी)

नवी दिल्ली;
११ एप्रिल २०२३

*****

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याची कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

*****